ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal
ISSN 2654-2366

Volume 19(1) – 2023 Offprint

Volume No: Archive Volume 19, Issue 1, 2023

Editor: K. Kalogeropoulos

Date: May 1, 2023

Παραπομπή ως:. Πέππας, Α.Σ. 2023. «Ο Ινδουιστικός Θρησκευτικός Εξτρεμισμός: Σύντομη Ιστορική Αναδρομή», Archive, 19(1), (1 Μαΐ): 49-56. DOI: 10.5281/zenodo.8174131.

Ο Ινδουιστικός Θρησκευτικός Εξτρεμισμός: Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Λέξεις κλειδιά: *Χιντουτβά, Hindutva, Ινδικότητα, Hinduness, Εξτρεμισμός, Radicalization, Θρησκεία, Religion, Εργαλειοποίηση, Instrumentalization*

Στέφανος Αθ. Πέππας, Θεολόγος, ΜΠΣ Θρησκειολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Abstract

This paper explores the existence of the Hindu religious extremism in the Indian Subcontinent. The historical facts that made it known, as well as the causes that led to its emergence. Reference is primarily made to the phenomenon of human religiosity and which characteristics summarize the concept of religion. In addition, the definition of radicalization is studied as a general concept and then in relation to religion as well as how extremism abolishes peaceful means and proceeds with the violent imposition of ideas, religions, etc.

Στο παρόν δοκίμιο διερευνάται η ύπαρξη του ινδικού θρησκευτικού εξτρεμισμού στην ινδική υποήπειρο, τα ιστορικά στοιχεία που τον έκαναν γνωστό, καθώς και οι αιτίες που οδήγησαν στην ανάδυσή του. Γίνεται πρωτίστως αναφορά στο φαινόμενο της θρησκευτικότητας του ανθρώπου και στο ποιά χαρακτηριστικά συνοψίζουν την έννοια της θρησκείας. Σύντονα, μελετάται ο ορισμός της ριζοσπαστικοποίησης ως γενική έννοια και έπειτα σε συνάρτηση με τη θρησκεία καθώς, και το πώς ο εξτρεμισμός καταργεί τα ειρηνικά μέσα και προχωρά με την βίαιη επιβολή ιδεών, θρησκειών κ.λπ.

Εισαγωγή

Το ερευνητικό πλαίσιο της εργασίας μας αφορά στην εκτεταμένη χρήση της θρησκείας από κρατικές οντότητες παγκοσμίως (εργαλειοποίηση) για εθνικούς, πολιτικούς και διπλωματικούς σκοπούς. Η επιβολή δια της βίας κάποιας θρησκείας είναι ευρέως γνωστή, όπως στις περιπτώσεις του ισλαμισμού (Τζιχάντ) και της δυτικής χριστιανοσύνης (Σταυροφορίες). Ωστόσο, το ίδιο φαινόμενο είναι λιγότερο γνωστό σε ό,τι αφορά τον ινδουισμό, καθώς οι αριθμοί των πιστών της ινδικής θρησκείας ήταν μέχρι πρότινος ανύπαρκτοι εώς ελάχιστοι στη Βαλκανική Χερσόνησο. Οι μεγάλου μεγέθους μεταναστεύσεις πλέον, σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν

ανατρέψει αυτό το δεδομένο τόσο στη χώρα μας, όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Το ερευνητικό μας ερώτημα καταρχήν, αφορά στην ύπαρξη ή μη θρησκευτικού φονταμενταλισμού στη ΝΑ Ασία ή στην Ινδική Υποήπειρο. Τα προηγούμενα χρόνια ο ισλαμικός θρησκευτικός φονταμενταλισμός έφτασε σε υψηλά επίπεδα παγκοσμίως, γεγονός που πυροδότησε αντίστοιχες ιδεολογίες υπό θρησκευτικό μανδύα. Επικεντρωθήκαμε, ωστόσο, μόνο στην Ινδική Υποήπειρο και τον ινδικό θρησκευτικό φανατισμό, αναφέροντας καταληκτικά τα όσα διαπιστώσαμε.

Εν αρχή στο παρόν δοκίμιο γίνεται μικρή αναφορά στο φαινόμενο της θρησκευτικότητας ως πανανθρώπινου χαρακτηριστικού –κοινωνικού και ατομικού- εξατομικεύοντας στη συνέχεια την πνευματικότητα στο επίπεδο του ινδουιστικού θρησκεύματος και την επιρροή του στην ινδική κοινωνία. Κατόπιν αναπτύσσεται η έννοια της *ριζοσπαστικοποίησης* στο θρησκειολογικό πλαίσιο, καθώς λεξικολογικά υφίστανται και έτερες ερμηνείες του όρου. Εντέλει παρατίθενται ιστορικά στοιχεία για το φαινόμενο της Ινδικότητας (Hindutva) με μικρή αναφορά στο παρόν, αφού η παρούσα κυβέρνηση της Ινδίας είναι κόμμα το οποίο υποστηρίζει έμμεσα και άμεσα την Hindutva.

Το φαινόμενο της ανθρώπινης θρησκευτικότητας

Ο όρος θρησκευτικότητα ενέχει πληθώρα ερμηνειών και ορισμών ανάλογων με την πληθώρα των επιστημών που προσπαθούν να τη θεραπεύσουν ή να την ερμηνεύσουν, όπως η θεολογία, η φιλοσοφία, η κοινωνιολογία, η πολιτική κ.α.[1]. Στη Δύση, ο όρος *θρησκευτικότητα* εξισώνεται με την πίστη σε ένα ύψιστο Όν, χωρίς να συμπεριλάμβάνονται τα θρησκευτικά μορφώματα των ασιατικών και των πρωτόγονων λαών[2]. Ο καθηγητής McCutcheon, επίσης, αναφέρει πως ο όρος αντιστοιχεί σε μια ποικιλία αντικειμένων και πως εν μέρει η θρησκεία ολισθαίνει εντός των ομολογιακών αντιλήψεων των θρησκευτικών κοινοτήτων[3]

Όλες οι πραγματικές θρησκείες, έχουν ως σημείο αναφοράς τρεις τρόπους έκφρασης της θρησκευτικότητας τον θεωρητικό, τον πρακτικό και τον κοινωνιολογικό. Αν υφίσταται μόνο ο θεωρητικός, τότε η θρησκεία είναι φιλοσοφία. Αν γίνεται μόνο πρακτικός, τότε δεν είναι θρησκεία, αλλά μαγεία και αν εκφράζεται μόνο με τον κοινωνιολογικό, τότε πρόκειται για απλό σύλλογο. Αλλά, αν και οι τρεις τρόποι ενωθούν έχοντας αναφορά σε κάποια εμπειρία της υπερβατικής πραγματικότητας και όχι μόνο, τότε γίνεται λόγος για θρησκεία με την έννοια που χρησιμοποιείται όταν μιλάμε για τις παραδοσιακές θρησκείες, όπως ο *ιουδαϊσμός*, ο *χριστιανισμός*, ο *ισλαμισμός*, ο *ινδουισμός*, ο *βουδισμός* κ.λπ.[4].

---

[1] Ellwood, 2007, 393.

[2] Γιαννουλάτος 1992, 173.

[3] McCutcheon, 2003, 31-32.

[4] Ellwood, 2007, 1020.

Θρησκευτικός εξτρεμισμός: Η ριζοσπαστικοποίηση ως έννοια

Το ανθρώπινο φαινόμενο ωστόσο της θρησκευτικής και πνευματικής ανθρώπινης κλίσης, ενέχει και την παρουσία ακραίων φαινομένων, που σχετίζονται στενότερα ή όχι με την Ομολογία ή τη θρησκεία του γεωγραφικού χώρου –ευρύτερου ή μη- στον οποίο ο άνθρωπος κατοικεί. Σε μια πρώτη ανάγνωση θα λέγαμε πως ο εξτρεμισμός ή φανατισμός σχετίζεται με τις θρησκείες στο μέτρο επιβολής τους και επέκτασής τους προς αυτούς που δεν την αποδέχονται. Η διαφορά με τον φονταμενταλισμό έγκειται στην ίδια την ερμηνεία της λέξης, δηλαδή στο θεμέλιο της θρησκευτικής διδασκαλίας[5].

Ο όρος εξτρεμισμός (radicalization) θεωρείται πολύ πρόσφατος και σύγχρονος στις δυτικές κοινωνίες, ειδικά, στην εννοιολογική σύνδεσή του με την τρομοκρατία πολιτική ή θρησκευτική. Ο Διευθυντής του Διεθνούς Κέντρου για τη μελέτη του εξτρεμισμού και της πολιτικής βίας, Peter Neumann, εντοπίζει τη σύνδεση αυτή μετά την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ τον Σεπτέμβρη του 2011[6]. Ο εξτρεμισμός στην ουσία είναι μια διαδικασία κλιμάκωσης, που βαίνει σταδιακά και όχι εξαρχής προς τη χρήση βίας, αφού προηγείται η θεμελιακή αναγνώριση της ιδεολογίας ή θρησκείας και έπεται η δράση επιβολής της με κάθε μέσο.

Όσον αφορά στις Κοινωνικές Επιστήμες, η εννοιολόγηση της *ριζοσπαστικοποίησης* ιστορικά έδειξε πως είτε διάφορα κινήματα, είτε πολιτικά κόμματα με δημοκρατικό υπόβαθρο κινούνταν και προωθούσαν τις *ριζοσπαστικές* ιδέες τους με ειρηνικά μέσα. Η εννοιολογική διαφοροποίηση, όπως αναφέρθηκε και προγενέστερα, απέκτησε και ετέρα σημασία, που σχετίζεται άλλοτε με την υιοθέτηση μη μετριοπαθών ιδεολογιών, στην καλύτερη περίπτωση, και άλλοτε με τη βίαιη εξάπλωση της ιδεολογίας ή θρησκείας[7]. Το αγγλικό διαδικτυακό Λεξικό Merriam-Webster, παρουσιάζει μια έννοια της λέξης *ριζοσπαστικό* ως «εκείνον/η που αντιπροσωπεύει ή υποστηρίζει μια ακραία πολιτική θέση ή μια βίαιη αλλαγή»[8].

Η περίπτωση της Hindutva-Ινδικότητας

Θα εξετάσουμε την περίπτωση του ινδουιστικού φονταμενταλισμού. Η ιδεολογία της ινδουιστικής αυτής ακραίας εθνικιστικής τάσης καλείται Hindutva (αγγλιστί "Hinduness" δηλαδή Ινδικότητα). Ο όρος Hindutva ήταν ήδη σε χρήση από τα τέλη της δεκαετίας του 1890 από τον

[5] Νικολαΐδης 2007, 29.
[6] Sedgwick 2010, 480.
[7] Βλ. σχετικά Malthaner 2016, επίσης della Porta 2018, 462.
[8] "Radical", στο Merriam-Webster, χ.χ.

Chandranath Basu[9]. Η χρήση της λέξης από τον Basu ήταν να απεικονίσει μια παραδοσιακή ινδουιστική πολιτιστική άποψη σε αντίθεση με την πολιτική ιδεολογία, που προτάθηκε από τον Vinayak Damodar Savarkar[10]. Ο Savarkar, ως εθνικιστής και ακτιβιστής για την ελευθερία, έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο *Hindutva: Who is a Hindu?* το 1923, στο οποίο περιέγραψε την ιδεολογία του και «την ιδέα μιας καθολικής και ουσιαστικής ινδουιστικής ταυτότητας».

Πολιτικά η τάση εκπροσωπείται εκτός των άλλων, από το κόμμα Bharatiya Janata ή Ινδικό Λαϊκό Κόμμα (BJP), το οποίο βρίσκεται στην κυβέρνηση της χώρας από το 2014 και το 2018 που κέρδισε ξανά τις εκλογές[11]. Είναι, επίσης, η ιδεολογία του πολιτιστικού φορέα που είναι γνωστός ως Rashtriya Swayamsevak Sangh, ή Εθνικός Εθελοντικός Πυρήνας (R.S.S.), ο οποίος ιδρύθηκε το 1925 και με τον οποίο το BJP διατηρεί ισχυρούς δεσμούς. Από την άνοδο του BJP στην πολιτική σκηνή της Ινδίας από το 1990 και τις πρόσφατες επιτυχίες του στις εθνικές εκλογές στην Ινδία, το ζήτημα της σχέσης μεταξύ του ινδουισμού ως θρησκείας και της Hindutva ως πολιτικής ιδεολογίας έχει έρθει στο προσκήνιο κυρίως, επειδή η λέξη "ινδουιστικό" είναι κοινή και στα δύο[12] .

Αυτή η πολιτική ιδεολογία της *Ινδικότητας*, την οποία παραλληλίσαμε επιφανειακά παραπάνω με άλλες ακραίες θρησκευτικές τάσεις, παρουσιάζει μια κεφαλαιώδη διαφοροποίηση. Αυτή έγκειται στο ότι ο ινδουισμός δεν είναι μια μονοθεϊστική θρησκεία, αλλά αποτελείται από πλουραλιστικές θρησκευτικές παραδόσεις[13] σε σύγκριση με τον χριστιανισμό και τον ισλαμισμό, που διαθέτουν δογματικά καθορισμένες διατυπώσεις πίστης, οι οποίες απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό στον Ινδουισμό. Ως εκ τούτου, ο ινδουϊστικός «φονταμενταλισμός» είναι εξαιρετικά λεπτός ως προς το θρησκευτικό περιεχόμενο σε σύγκριση με τον χριστιανισμό και τον ισλαμισμό.

Θα αποπειραθούμε να αναλύσουμε τις διαφορές μεταξύ ινδουισμού και *ινδικότητας*, εντοπίζοντας τα σημεία που τους διακρίνουν ή τους χωρίζουν. Για να γίνει εφικτή η κατανόηση αυτών των διακρίσεων και του ιστορικού τους υποβάθρου, θα μας βοηθήσει πολύ να εντοπίσουμε το πρώτο χάσμα, αναγνωρίζοντας τη διάκριση μεταξύ θρησκείας και πολιτισμού, για να κατανοήσουμε κατά το δυνατόν το θεμελιώδες κείμενο της Hindutva, του 1923, όρος που επινοήθηκε από τον Vinayak Damodar Savarkar.

---

[9] Gopal 2003, 161-179.

[10] Bhatt 2004, 198-220.

[11] Prabhash, 2020.

[12] Sharma, 2002, 1-37.

[13] Michaels 2004, 33, 38.

Συνήθως, τείνουμε να αντιμετωπίζουμε τον ινδουισμό ως θρησκεία της Ινδίας, μια αρχαία παράδοση που δεν κάνει διάκριση μεταξύ θρησκείας και πολιτισμού και που έχει συνυπάρξει με πολλές άλλες, όπως ο τζαϊνισμός, ο βουδισμός, ο σιχισμός, ο ζωροαστρισμός, ο ιουδαϊσμός, ο χριστιανισμός και ο ισλαμισμός[14]. Η κρίσιμη διάκριση που κάνουν οι στοχαστές της *Hindutva*, όμως, είναι να ξεχωρίζουν μεταξύ εκείνων των θρησκειών που έχουν την προέλευσή τους στην Ινδία όπως, ο τζαϊνισμός, ο ινδουισμός, ο βουδισμός και ο σιχισμός και μεταξύ του χριστιανισμού και του ισλαμισμού, που έχουν μεν οπαδούς στην Ινδία, αλλά δεν προέρχονται από εκεί.

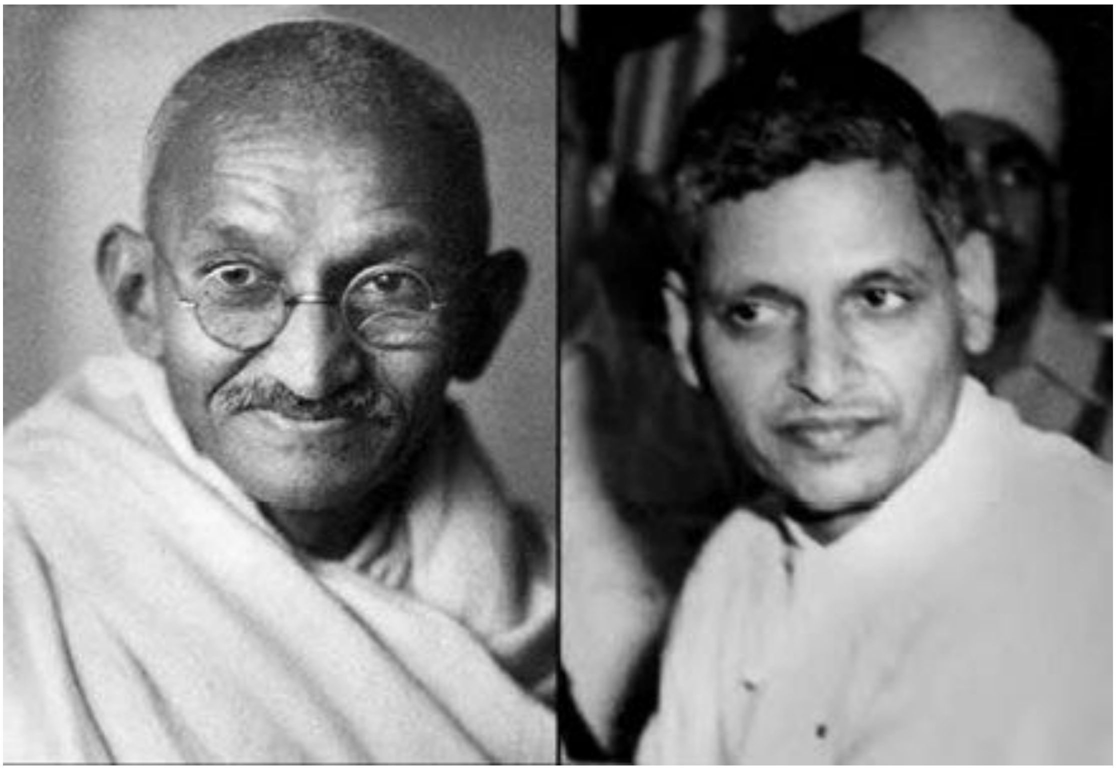
Τις τέσσερεις προαναφερόμενες θρησκείες θα τις αναφέρουμε στο εξής ως ινδικές θρησκείες για να τις διακρίνουμε από τον χριστιανισμό και τον ισλαμισμό. Ο διαχωρισμός των ινδικών θρησκειών από τις άλλες θρησκείες στην Ινδία έγκειται στον αντίκτυπο που είχε η εισαγωγή του δυτικού όρου θρησκεία στις απογραφές που πραγματοποιήθηκαν από τους Βρετανούς στην Ινδία, ειδικά από το 1871 και μετά. Σε αυτές τις δεκαετίες, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν τη θρησκευτική τους πίστη, βασιζόμενοι οι Βρετανοί στο ότι κάποιος μπορούσε να ανήκει μόνο σε μία θρησκεία κάθε φορά[15]. Στη δυτική αντίληψη της θρησκείας, ένας Εβραίος, ένας Χριστιανός και ένας Μουσουλμάνος έπρεπε να θεωρούνται μέλη διαφορετικών θρησκειών (παρά το γεγονός ότι είναι μονοθεϊστικές), ενώ στην ινδική αντίληψη της θρησκευτικής ζωής, θα μπορούσε κανείς να μέλος περισσότερων της μιας παράδοσης ταυτόχρονα.

Η βρετανική κατοχή στην Ινδία, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην προστασία των τοπικών θρησκειών μέσω του τοπικού πολιτισμού, ως διάκριση προς τη Δύση και τον αντίστοιχο πολιτισμό. Έτσι, οι εκπρόσωποι της *Hindutva* ισχυρίστηκαν ότι παρόλο που αυτές οι τέσσερεις θρησκείες ήταν διαφορετικές, σύμφωνα με τη βρετανική απογραφή, εντούτοις και οι τέσσερεις μοιράζονται μια κοινή κουλτούρα. Οι τέσσερεις θρησκείες μοιράζονταν από κοινού τις ιδέες του κάρμα και του ντάρμα, της λατρείας της αγελάδας ή του λωτού και ούτω καθεξής και οι ιεροί τόποι λατρείας τους βρίσκονταν εντός της Ινδίας, σε αντίθεση με εκείνους του χριστιανισμού και του ισλαμισμού, που βρίσκονταν εκτός της ινδικής υποηπείρου.

Η *Hindutva* δόθηκε σε αυτόν τον πολιτισμό, τον οποίο μοιράζονταν όλοι εκείνοι για τους οποίους η Ινδία ήταν η χώρα της γέννησής τους και της γέννησης της θρησκείας τους. Η έννοια της θρησκείας όπως επικρατούσε στη Δύση ήταν συνδεδεμένη με μια μοναδική θρησκευτική ταυτότητα, ενώ στην Ινδία η πολλαπλή ταυτότητα ήταν και είναι κανόνας. Η

[14] Michaels 2004, 38, 41-42.
[15] Michaels 2004, 6.

εισαγωγή της λέξης «θρησκεία» από τους Βρετανούς στην Ινδία –με την έννοια της «αποκλειστικής» θρησκευτικής ταυτότητας- άρχισε, επομένως, να αλλάζει το περίγραμμα της θρησκευτικής ζωής στην Ινδία και η λέξη *Hindutva* αναμφισβήτητα επινοήθηκε για να αντιμετωπίσει την εισαγωγή της δυτικής έννοιας της θρησκείας στην Ινδία. Ωστόσο, στους αγώνες για την ανεξαρτησία της Ινδίας οι εντάσεις μεταξύ Ινδουιστικού και κοσμικού εθνικισμού δεν επιλύθηκαν ποτέ πλήρως[16].

Εικ. 1 Ο Μαχάτμα Γκάντι και ο δολοφόνος του -οπαδός του ινδικού εξτρεμισμού- Nathuram Godse (Πηγή: Wikimedia Commons)

Συμπεράσματα

Όπως, παρατηρεί ο θρησκειολόγος Arvind Sharma, ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου McGill του Καναδά, πολλοί ινδουιστές εθνικιστές, ακόμη και στις μέρες μας, δεν επικεντρώνονται στην ανεξαρτησία της Ινδίας που επετεύχθη από τον Γκάντι με ειρηνικό τρόπο, αλλά στη διαίρεση της Ινδίας από παλαιά της εδάφη. Κατηγορούν τον Γκάντι για τη φιλική στάση του απέναντι στους μουσουλμάνους της Ινδίας, την οποία αποκαλούν κατευνασμό. Είναι ιδιαίτερα πικραμένοι που ο Γκάντι συνέχισε αυτή τη στάση ακόμη και μετά τη διχοτόμηση της χώρας και έκανε νηστεία για να εξαναγκάσει την ανεξάρτητη πλέον κυβέρνηση της Ινδίας να αποδεσμεύσει κεφάλαια στο Πακιστάν, ακόμη και όταν οι δύο

16 Lewy, 1974, 277-323.

χώρες βρίσκονταν σε πόλεμο στο Κασμίρ. Ο δολοφόνος του Γκάντι, Nathuram, είχε αναφέρει συγκεκριμένα αυτό ως κύρια αιτία που τον ώθησε να σκοτώσει τον Γκάντι και έτσι αποτελεί ίνδαλμα για πολλούς ινδουιστές εθνικιστές[17].

Θα έχει ερευνητικό ενδιαφέρον να γίνει περαιτέρω αναφορά της ύπαρξης της *Hindutva* στην εποχή μας και πόσο αυτή έχει εισχωρήσει στην Ευρωπαϊκή και στην αμερικανική ήπειρο λόγω των Ινδών μεταναστών 2ης και 3ης γενιάς κυρίως. Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον επίσης, να ερευνηθεί κατά πόσον αυτή η βίαιη επιβολή της *Ινδικότητας* μπορεί να επηρεάσει ινδικούς πληθυσμούς που θεωρούνται μειονότητα στις ξένες χώρες και αν αυτό μπορεί να αποτελέσει ευρύτερη απειλή εξτρεμισμού ή όχι στις χώρες όπου φιλοξενούνται.

Βιβλιογραφία

Bhatt, Ch. 2004. "Majority ethnic' claims and authoritarian nationalism: the case of Hindutva", in Kaufmann, E.P. (ed.). *Rethinking Ethnicity : Majority Groups and Dominant Minorities*, 198-220, London: Routledge.

Γιαννουλάτος, Α. 1992. «Θρησκεία», στο *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*: *Οι θρησκείες*, τόμ. 21, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Gopal, S. (2003). Hindu Buying/Hindu Being: Hindutva Online and the Commodity Logic of Cultural Nationalism. *South Asian Review*. 24(1): 161-179. DOI: 10.1080/02759527.2003.11978304.

Della Porta, D. 2018. "Radicalization: A Relational Perspective", *Annual Review of Political Science*, 21: 461-474. DOI: 10.1146/annurev-polisci-042716-102314.

Ellwood, R.S., Alles, G.D. 2007. *The Encyclopedia of World Religions Revised Edition*, New York: DWJ BOOKS LLC.

Lewy, G. 1974. *Religion and Revolution*, New York: Oxford University Press.

Malthaner, S. 2016. "Radical milieus in processes of radicalization" *Processes of Radicalisation and Polarisation in the Context of Transnational Islamist Terrorism*, Hannover, Nov. 9-11.

Merriam-Webster Online Dictionary, 2023. "Radical". Ανάκτηση 4 Ιουνίου 2023, από https://www.merriam-webster.com

Michaels, A. 2004. *Hinduism: Past and Present*. (Transl. B. Harshav), Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Νικολαΐδης, Α. 2007. *Κοινωνιολογία της Θρησκείας*, Αθήνα: Γρηγόρης.

[17] Sharma, 2002, 1-36.

Prabhash, R. 2020. “Narendra Modi’s Nationalist-Populism in India and International Law”, *EJIL:Talk!* (Sept 24).

Sedgwick, M. 2010. “The Concept of Radicalization as a Source of Confusion”, *Terrorism and Political Violence*, 22(4): 479-494. DOI: 10.1080/09546553.2010.491009.

Sharma, A. 2002. “On Hindu, Hindustan, Hinduism and Hindutva”, *Numen* 49(1): 1-36.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG